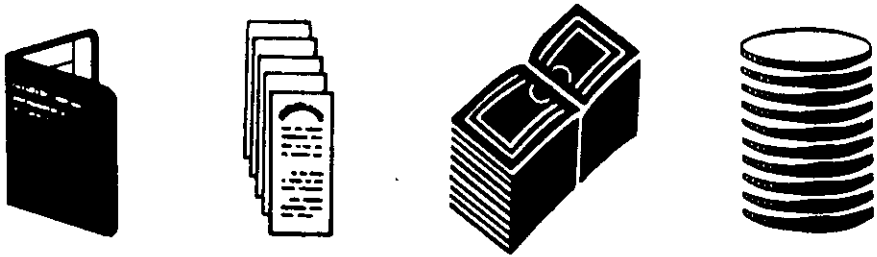

بانک‌ها و مؤسسات تامین کننده اعتبار

از فواد وجدانی

مؤسسات تامین کننده اعتبار و بانک‌ها امروزه نقش بسیار مؤثر و سازنده‌ای در امور مؤسسات بازرگانی و صنعتی دارند. این مؤسسات سرمایه مورد لزوم سایر مؤسسات بازرگانی را فراهم نموده و نیل به اهداف آنان را میسر می‌سازند. بانک‌ها ضمن قبول پس‌انداز و سپرده افراد و مؤسسات و پرداخت بهره مناسب به سپرده‌گذاران، سعی می‌نمایند از وجوهی که در اختیار دارند حداکثر استفاده را نموده و با پرداخت وام‌های کوتاه مدت (جهت رفع نیازهای فوری وام‌گیرندگان) و اعتبارات میان‌مدت و بلندمدت، نیاز اشخاص و مؤسسات را جهت سرمایه‌گذاری‌های گسترده فراهم نمایند و در ازاء این کار علاوه بر کارمزد، بهره مناسبی نیز از مشتریان خود دریافت و در مجموع سود سرشاری را عاید صاحبان سهام خود می‌نمایند.

● در سال ۱۴۰۷ میلادی از یکی شدن چندین مؤسسه طلبکار دولت، مؤسسه اعتباری به نام بانک سن جورجیو در شهر ژن ایتالیا به عنوان اولین بانک مدرن اروپا به وجود آمد.

● از دوران‌های بسیار قدیم عملیاتی شبیه به عملیات بانکی امروز در بین مردمان بابل، فنیقیه و مصر انجام می‌گرفته است که شامل نگهداری پول و معاوضه پولهای مختلف و خرید و فروش شمش فلزات قیمتی و پرداخت اعتبار و تنزیل اسناد تجاری می‌شده.

مسیر تکامل بانکداری:

نیاز بشر به عملیات بانکی از زمانی محرز گردید که انسانها ناچار به فروش مازاد تولیدات خود شده و به دنبال وسیله مناسبی برای سنجش ارزش کالاها و پرداخت بهای آنها (که خود می‌توانست باعث تسهیل عملیات مالی و وصول مطالبات از خریداران دور و نزدیک شود) بودند. ابتدا مفتول و شمش فلزات قیمتی و سپس مسکوکات فلزی برای پرداخت بها و ارزش کالاهای مورد معامله به کار گرفته شدند و به مرور و به لحاظ خطرات ناشی از نقل و انتقال فلزات قیمتی و مسکوکات، کم‌کم اسناد و اوراق تجاری بهادار (که حکم پول را داشتند) توسط صرافان بین بازرگانان توزیع و معمول شد و صرافان به مرور فعالیت‌های خود را گسترش

داده و منجر به ایجاد مؤسسات گسترده‌ای به نام بانک شدند. به غیر از بعضی بانک‌ها که اساساً به منظور اهداف خاصی تشکیل می‌شوند (نظیر بانک مرکزی و بانک‌های تعاونی و ...) بقیه بانک‌ها، مؤسسات بازرگانی انتفاعی هستند که به قصد و نیت کسب سود و منفعت، تأسیس و با تجمع پس‌اندازهای اندک و سپرده‌های افراد و انجام سایر خدمات بانکی ارقام قابل ملاحظه‌ای را گردآوری و با پرداخت وام و اعطای اعتبار به اشخاص عادی، بازرگانان و مؤسسات تجاری منافع سرشاری را برای خود کسب می‌کنند.

از دورانهای بسیار قدیم عملیاتی شبیه به عملیات بانکی امروز در بین مردمان بابل، فنیقیه و مصر انجام می‌گرفته است که شامل نگهداری

پول و معاوضه پول‌های مختلف و خرید و فروش شمش فلزات قیمتی و پرداخت اعتبار و تنزیل اسناد تجاری می‌شده و اساس عملیات گسترده امروز بانک‌ها را که معطوف به قبول سپرده‌ها، ایجاد تسهیلات اعتباری، سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی و انجام سایر عملیات بانکی است تشکیل می‌دادند. در ابتدا شغل صرافان ایجاد و افرادی به انجام فعالیت‌های محدود بانکی مشغول شدند، این افراد کم‌کم سرشناس شده و شغل پردرآمدی را برای خود دست و پا کردند و مؤسسات گسترده‌تری به نام بانک‌های خصوصی تأسیس و ضمن نگهداری پول و معاوضه انواع آن و خرید و فروش فلزات قیمتی، به پرداخت وام و

منظور از حد اعتبار،
حداکثر مبلغی است که یک
بانک حاضر است
در یک زمان معین در اختیار
یک مشتری قرار دهد.

تزیل برات های خارجی
اهمیت خاصی در
بازرگانی خارجی داشته
و درآمد سرشاری برای
بانکها به همراه دارد
و باعث گسترش و توسعه
بازرگانی خارجی می گردد.

امروزه مؤسسات
تأمین کننده اعتبار و
بانکها نقش بسیار مؤثر و
سازنده ای در امور مؤسسات
بازرگانی و صنعتی دارند.

زیرا انجام این عملیات باعث توسعه و گسترش قدرت معابد می شد. این عوامل باعث شدند که به مرور زمان سایر عملیات بانکی و تجاری نیز توسط معابد انجام شود. سود قابل توجه معابد از این فعالیتها کم کم رقابت دیگران را بر انگیخت، رقیب این معابد در کار بانکداری، بانکداران خصوصی و صرافانی بودند که در قرن چهارم قبل از میلاد با قبول سپرده مردم و پرداخت وام به عملیات بانکی مشغول شدند و در اندک زمانی، این افراد موفق شدند فعالیتهای خود را از حدود قرض دادن، به خدمات بیشتر بانکی از قبیل افتتاح حساب سپرده به نام افراد، نقل و انتقال وجوه در داخل کشور ایجاد اعتبارات اسنادی برای جلوگیری از نقل و انتقال

اعتبارات و تزیل اسناد بازرگانی و انجام سایر عملیات بانکی مبادرت ورزیدند و به مرور زمان توسعه و گسترش یافته تا به صورت بانک های امروزی درآمدند.

با مراجعه به اسناد و کتب تاریخی استنباط می شود که سومریها اشیاء گرانبها را به امانت گرفته و سودی از همان جنس، معادل ۱۵ تا ۳۵٪ به وام دهنده می پرداختند و قراردادهای خود را بر روی الواح گلی می نگاشتند. عملیات بانکی شبیه به عملیات امروزی، از حدود دوهزار سال پیش از میلاد مسیح در بابل انجام می شده، در آن زمان متصدیان معابد بابلی به عملیات محدود بانکی مبادرت ورزیده و طلا و نقره و سایر اشیاء گرانبها را که نزد آنان به امانت گذاشته می شد در مقابل وثیقه اموال غیر منقول به قرض می دادند، نرخ بهره متفاوت و به صورت مقداری طلا و نقره پرداخت می شده و بین ۲۰ تا ۳۵٪ مبلغ وام را شامل می شده است. سند قرضه و شرایط آن با توجه به نبود کاغذ بر روی الواح گلی منقوش و سپس پخته و نگهداری می شد.^۱

به مرور زمان و با استفاده از کاغذ عملیات بانکی نیز تکامل یافته و شاید بتوان گفت بانکداری امروز تا حدود زیادی مرهون مردمان یونان قدیم است. در حدود قرن سوم و چهارم قبل از میلاد مسیح غالباً کشیشان یونان قدیم به انجام امور بانکی مبادرت می ورزیدند و این خود به دو دلیل بود، اول اینکه بر اثر جنگ و ستیزهای دائمی بین ایالات و شهرهای مستقل یونان، به نظر اکثریت مردم، معابد مطمئن ترین محل برای نگهداری و حفاظت اموال گرانبهای آنان بود و دوم به دلیل علاقه ای بود که کشیشان به افزایش درآمد و اموال معابد ابراز می نمودند،

پول نقد، قبول و تعویض ارزهای خارجی و ... گسترش دهند. بانکداری و خدمات بانکی در آتن و شهرهای مهم یونان به حدی توسعه و اهمیت یافت که برای اولین بار حکومت مرکزی یونان مجبور به ایجاد و اجرای مقررات خاص ناظر بر روابط مردم و بانکداران شد، اهمیت این مقررات حتی در زمان حاضر نیز در کلیه کشورهای مرفعی احساس می شود. در حقیقت می توان گفت به جز معدودی از خدمات مهم بانکی امروز، بقیه در یونان قدیم انجام می شده است.

در روم عملیات بانکی تحت حمایت و کنترل قوانین بازرگانی امپراطوری روم انجام می شد و بانکداران رومی^۲ بسیاری از عملیات بانکی امروز از قبیل: افتتاح حساب جاری و مدت دار به نفع افراد و پرداخت بهره به سپرده های مدت دار، صدور بروات تجاری، اعطای وامهای بانکی اعم از مصرفی و تجاری با بهره های متفاوت، رهن و حتی صدور اعتبارنامه های تجاری^۳ را انجام می دادند.

در چین نیز عملیات بانکی از حدود ششصد سال قبل از میلاد مسیح جریان داشت و بانکداران چینی با ایجاد وسایل اعتباری، نقل و انتقال وجوه و صدور گواهی سپرده به نفع افراد و استفاده از اسناد اعتباری به تکامل بانکداری کمک مؤثری نمودند و همانطور که قبلاً بیان شد اختراع کاغذ در حدود سال ۱۰۵ میلادی توسط چینیان مهمترین اثر را در پیشرفت بانکداری ایفا نمود زیرا برای اولین بار اسناد مختلف بانکی بر روی کاغذ طراحی و چاپ شده و علاوه بر آن تنظیم محاسبات و نگاهداری و نقل و انتقال اسناد و حسابها به سادگی و با هزینه نازل امکان پذیر گردید.

در طی قرون وسطی (از حدود قرن سوم تا دوازدهم میلادی) زندگی اجتماعی و اقتصادی بشر در همه زمینه‌ها دچار رکود و توقف گردید (چنانکه این دوران در تاریخ تمدن بشری به دوره تیره و تاریک اجتماعی مشهور شده است) و در عملیات بانکی نیز یک

مشخص شده و سکه‌هایی که از گردش خارج شده بودند توسط این افراد با سکه‌های جدید معاوضه می‌گردید. این افراد برای جلب توجه مردم روی نیمک خود^۴ که در محل‌های معینی قرار داشت می‌کوبیدند و به همین دلیل این عده به مرور نام بان‌کری^۵ به معنای بانکدار را به

بانکدارانی که از عهده انجام تعهدات خود بر نمی‌آمدند اعتماد مردم نسبت به آنان سلب شده و به عنوان ورشکسته، نیمکت آنان شکسته می‌شد.^۷

به مرور بانکداری گسترش یافته و بازرگانانی که با یکدیگر تبادل تجاری داشتند، بهای کالاها را خریداری شده را به حساب خود نزد بانکدار منظور و به وی دستور می‌دادند که این پول را در وجه فروشنده کالا بپردازد و به این ترتیب حساب بین دو بازرگان تسویه می‌شد و کثرت اینگونه عملیات بانکی باعث تشکیل مؤسساتی گردید که به سال ۱۱۵۶ میلادی در ونیز به وجود آمده و به انجام فعالیت‌های مختلف بانکی مبادرت می‌ورزیدند.

تجدید حیات بانکداری تا قرن چهاردهم میلادی که تجارت مجدداً در شهرهای ایتالیایی سواحل مدیترانه رونق گرفت به طول انجامید و دوره جدید بانکداری، با پیشرفت تدریجی تجارت و داد و ستد در سواحل شمالی مدیترانه مخصوصاً ونیز و فلورانس آغاز شد. بعضی از بانک‌های ایتالیا به این ترتیب تشکیل شدند که ثروتمندانی که به دولت وام می‌پرداختند، ضمن اخذ بهره، امتیاز تشکیل یک بانک را (به عنوان جبران خسارتی که از پرداخت وام اجباری به دولت متوجه آنان می‌گردید) از دولت اخذ می‌نمودند و سرمایه این نوع

بانک‌ها را بدهی دولت به دارنده امتیاز تأسیس بانک تشکیل می‌داد و در سال ۱۴۰۷ میلادی از یکی شدن چندین مؤسسه طلبکار دولت، مؤسسه اعتباری به نام بانک سن جورجیو^۸ در شهر ژن ایتالیا به عنوان اولین بانک مدرن اروپا به وجود آمد و پس از تشکیل این بانک، چند بانک دیگر نیز در کشورهای مختلف اروپا تشکیل شدند و بانکداران معروف و پر قدرتی پیدا شدند که در اقتصاد کشورشان نقش قابل توجهی ایفا نمودند که معروفترین آنان فامیل مدیچی^۹ از فلورانس بود.^{۱۰}

با کشف آمریکا و استقرار روابط بازرگانی بین اروپا و آمریکا کم‌کم دامنه فعالیت‌های تجاری از سواحل دریای مدیترانه به سواحل اروپایی اقیانوس اطلس مانند انگلیس، فرانسه،

● بانک‌های بازرگانی با قبول انواع سپرده‌ها و اعطای اعتبار می‌توانند نقش اساسی در فعالیت‌های اقتصادی کشور ایفا نمایند.

● **بعکس بانک‌های تجاری، هدف اصلی بانک‌های تعاونی کسب سود و منفعت نبوده، بلکه همانند شرکت‌های تعاونی، سود حاصل از عملیات بانکی را در آخر سال با توجه به میزان معاملات شرکاء با بانک، بین آنان تقسیم می‌نمایند.**

● **نیاز بشر به عملیات بانکی از زمانی مَحْرُز گردید که انسانها ناچار به فروش مازاد تولیدات خود شده و به دنبال وسیله مناسبی برای سنجش ارزش کالاها و پرداخت بهای آنها شدند.**

دست آوردند.^{۱۱} در ابتدا بانکدار وظیفه داشت سکه‌هایی را که به عنوان سپرده از اشخاص دریافت می‌کرد عیناً نگهداری نموده و در موقع لزوم همان سکه‌ها را که تحویل گرفته به صاحبش مسترد دارد، ولی با گذشت زمان و استاندارد شدن سکه‌ها، تحوولی نیز در نحوه نگهداری سپرده‌ها به وجود آمد و بانکدار دیگر ملزم به حفظ عین سکه‌های دریافتی نبود و فقط برابر مبلغ دریافتی به صاحبش مسترد می‌نمود و این عمل خود اثر مهمی در گسترش عملیات بانکی خصوصاً اعطای وام و اعتبار ایفا نموده و باعث شد که بانکداران بتوانند در معاملات سودآور شرکت جویند. البته بانکدار مجبور بود عملیات خود را طوری تنظیم نماید که پیوسته قدرت بازپرداخت وجوه دریافتی را داشته باشد و

سیر قهقرائی به وجود آمد و عرف بانکداری با انجام برخی عملیات بانکی توسط اقوام گوناگون و به خصوص یهودیان که صرافان این عصر بودند ارزش خود را از دست داد و شرایط زمانی به همراه استعداد طبیعی این قوم باعث شد که عملیات بانکی تقریباً در انحصار این قوم درآید.

نیاز به تبدیل سکه‌های قدیمی که وزن زیاد و جنس مرغوب داشتند به سکه‌های جدیدی که وزن کم و جنس نامرغوب داشتند موجب پیدایش حرفه جدیدی گردید که این حرفه تا حدودی به زرگری امروز شباهت داشت و عبارت بود از ضرب سکه‌های سبک وزن و ارزان قیمت از سکه‌های سنگین و گران قیمت، علاوه بر این، سکه‌ها و فلزات قیمتی دیگر نیز به وسیله این افراد توزین و اصالت آنها با محک

اسپانیا، پرتغال و هلند منتقل و خدمات بانکی نیز توأم با گسترش روز افزون بانکدای خصوصی به این کشورها منتقل گردید. معروفترین بانک های عمومی که در کشورهای مزبور ایجاد شدند عبارتند از: بانک آمستردام^{۱۱} به سال ۱۶۰۲ در شهر آمستردام

مصوب ۷ خرداد ۱۳۳۹، "بانک مؤسسه ایست که به صورت شرکت سهامی مطابق قانون بازرگانی تشکیل و به عملیات بانکی اشتغال ورزد، تشخیص عملیات بانکی با شورای پول و اعتبار است." از این تعریف چنین استنباط می شود که بانکداری تجاریست که کالای آن

سرمایه خود را نزد وی می سپارند سود مناسبی می پردازد و از مابه التفاوت بهره دریافتی و سود پرداختی، هزینه های خود را جبران و منفعت مناسبی نیز عاید خود می نماید.

البته بانکها با قبول سپرده ها و افتتاح حساب جاری و نقل و انتقال پول و خرید و فروش ارز و اعطای اعتبار و تنزیل اسناد و معاملات اوراق بهادار و معاملات مجاز دیگر سعی می کنند در آمد بیشتری کسب و با صرفه جویی و تقلیل هزینه های زائد اداری، در مجموع سود خود را به حداکثر برسانند. در این راه خطرات احتمالی وجود دارد و مدیران بانک سعی می کنند مؤسسه خود را از این خطرات احتمالی و عواقب وقوع آن دور نگاهدارند و این خود یکی دیگر از اهداف بانکها به حساب می آید.

● بانکها کوشش می کنند

ثروتها و دارائی های اندک و پراکنده را جمع آوری

و از طریق مکانیزم های خاص، در اختیار مؤسسات

تولیدی و بازرگانی قرار دهند.

هلند، بانک انگلیس^{۱۲} به سال ۱۶۹۴، بانک عمومی فرانسه^{۱۳} به سال ۱۷۱۶. در واقع می توان گفت تغییرات شگرفی که از قرن هیجده به بعد در وضع اقتصادی کشورهای اروپائی به وجود آمد، باعث تحولات قابل ملاحظه ای در امر بانکداری گردید. اجرای برنامه های اقتصادی و نیاز به سرمایه های زیاد، لزوم تشکیل بانک های متعدد را اجتناب ناپذیر می نمود و بانک های مختلفی با قدرت مالی کافی تشکیل و شبکه وسیعی را به وجود آوردند. گسترش و تنوع فعالیت های اقتصادی و در نتیجه رونق کار بانکها، لزوم تقسیم بانکها به انواع مختلف از لحاظ وظایف را بیش از پیش مطرح نمود و در نتیجه بانک های مختلف با وظایف تخصصی گوناگون تشکیل و فعالیت های خود را محدود به انجام عملیات تخصصی مربوط به موضوع خود نمودند. قبل از توضیح انواع بانکها لازمست در اینجا تعریف جامعی از بانک و اهداف آن ارائه گردد:

تعریف بانک :

به استناد ماده ۵۸ قانون بانکی و پولی کشور

مهمترین و بزرگترین خطری که بانکها را معمولاً تهدید می کند، خطر ورشکستگی است: "هرگاه جمع پرداختها و بدهی های بانک بیشتر از دریافتی و طلب های آن باشد می گویند بانک ورشکسته شده است." هرچند با توجه به مقررات جاری امکان ورشکستگی بانکها تقریباً منتفی است ولی به هر حال ریسک ورشکستگی همواره بانکداران را تهدید می کند و جلوگیری از این ریسک مستلزم برقراری تعادل کامل در تقسیم اعتبارات است، بدین شرح که زمان پرداخت و اعطای وامها بایستی طوری باشد که سپرده های کافی و منابع مالی لازم در اختیار بانک باشد. در مورد سایر خطرات طبیعی و غیرطبیعی، بانکها هم مثل سایر مؤسسات بازرگانی می توانند دیگران را در خطرات مذکور سهم نموده و خسارات ناشی از بروز این خطرات را به نحوی جبران نمایند.

انواع بانک :

در کتب مختلف طبقه بندیهای متفاوتی از بانکها ارائه شده است ولی به لحاظ اهمیت موضوع و اطلاع بیشتر خوانندگان محترم، در اینجا انواع بانکها فقط از جهت نوع وظایف و فعالیتهاشان مورد بررسی قرار می گیرند.

پول و اعتبار بوده و بانکدار در واقع تاجر پول و اعتبار و واسطه انجام معاملات اقتصادی و تجاریست.^{۱۴}

اهداف بانکها :

بانکها مؤسسات بازرگانی هستند که اساساً برای کسب سود و منفعت تأسیس و با انجام عملیات بانکی و اخذ کارمزد و بهره از مشتریان، هزینه های خود را تأمین و سودی نیز عاید سهامدارن خود می نمایند. در واقع بانکها پول و دارایی سرمایه دارانی را که طالب سود و منفعت بی خطر هستند در اختیار اشخاصی می گذارند که تصمیم به تجارت یا تولید داشته و به اندازه کافی پول و سرمایه ندارند، به عبارت دیگر بانکها کوشش می کنند ثروتها و دارائیهای اندک و پراکنده را جمع آوری و از طریق مکانیزمهای خاص در اختیار مؤسسات تولیدی و بازرگانی قرار دهند و لذا بانکها جزو مؤسسات تأمین کننده اعتبار در بازرگانی به حساب می آیند. بانک واسطه بین مشتریان خود بوده از یک طرف مایحتاج اعتباری بازرگانان و تولید کنندگان را فراهم و بهره ای دریافت می نماید و از طرف دیگر به کسانی که پول و

بانک‌ها به اعتبار نوع وظایف و فعالیت‌هایشان به گونه‌های مهم ذیل قابل طبقه‌بندی هستند:^{۱۵}

- بانک‌های مرکزی
- بانک‌های بازرگانی (تجاری)
- بانک‌های صنعتی
- بانک‌های کشاورزی
- بانک‌های رهنی
- بانک‌های تعاونی

بانکهای مرکزی :

معمولاً بانک‌های مرکزی مؤسساتی دولتی هستند که براساس اساسنامه خاصی که به تصویب پارلمان هر کشور می‌رسد با دارائی و سرمایه مخصوص دولت ایجاد و وظایف معینی را عهده‌دار بوده و مجری سیاست‌های مالی و نظرات دولت مرکزی هستند. البته در معدودی از کشورها، دولت در بانک‌های مرکزی هیچگونه سهمی نداشته و سهام این بانک‌ها توسط افراد و یا مؤسسات اعتباری پرداخت گردیده است، بانک مرکزی کشورهایی نظیر ایتالیا، سوئیس، اسپانیا، پرتغال، یونان و چند کشور دیگر از این نوعند و در بعضی دیگر از کشورها بانک‌های مرکزی با سرمایه مشترک دولت و افراد تأسیس شده‌اند، البته تعداد این نوع بانک‌های مرکزی بسیار محدود بوده و بانک‌های مرکزی کشورهایی مثل مکزیک، پاکستان، بلژیک، ترکیه، شیلی و چند کشور دیگر را شامل می‌شوند. بانک‌های مرکزی وظایفی به عهده دارند که اهم آنان عبارتند از:^{۱۶}

- ۱- انتشار انحصاری اسکناس و تنظیم مقدار آن
- ۲- حفاظت و اداره ذخایر فلزی و ارزی کشور
- ۳- نگاهداری ذخایر قانونی و موجودی نقدی بانک‌های تجاری
- ۴- تأمین احتیاجات اعتباری بانک‌های تجاری
- ۵- تصفیه محاسبات بین بانک‌ها
- ۶- صندوقداری، نمایندگی مالی و انجام عملیات بانکی دولت

۷- اجرای سیاست پولی و کنترل حجم اعتبارات

۸- تغییر نرخ بهره و بهره‌اتکایی.

۹- تغییر نرخ ذخایر قانونی بانک‌های تجاری

۱۰- عملیات بازار آزاد اوراق بهادار.

به استناد قانون بانکی و پولی کشور وظایف بانک مرکزی ایران علاوه بر حفظ ارزش پول و تنظیم سیاستهای اعتباری خاص کشور به طور خلاصه به شرح ذیل است:

- ۱- انتشار اسکناس و ضرب مسکوکات فلزی بر اساس احتیاجات اقتصاد ملی و کنترل میزان آن
- ۲- بانکداری و صندوقداری دولت، شهرداریها و بنگاههای دولتی
- ۳- نمایندگی دولت در مؤسسات مالی و پولی بین‌المللی و اجرای موافقت‌نامه‌های مالی و بازرگانی دولت

۴- حفظ موازنه ارزی کشور

۵- ایجاد رابطه بانکی با بانک‌های خارجی و انجام عملیات بانکی با بانک‌های داخلی و خارجی

۶- انجام عملیات مربوط به قرضه‌های ملی بر اساس قرارداد و همکاری با وزارت دارائی

۷- کنترل شبکه بانکی کشور

علاوه بر وظایف فوق به بانک مرکزی ایران اختیار داده شده به عملیات زیر نیز در صورت لزوم مبادرت ورزد:

- ۱- معاملات طلا و ارز
- ۲- تنزیل مجدد اسناد و بروات تجاری به نفع بانک‌های ثبت شده در ایران و پرداخت وام و اعتبار به آنها

۳- پرداخت وام و اعتبار به دولت و یا به اشخاص ثالث با تضمین دولت

۴- خرید و فروش اوراق قرضه ملی و یا تضمین شده از طرف دولت

بانکهای بازرگانی :

بانک‌های بازرگانی قدیمی‌ترین بانک‌ها بوده و تاریخ حیات آنها با تاریخ بانکداری و بازرگانی توأم است، تعداد آنها بیشتر و نوع

عملیات آنها متنوع‌تر است. کار اصلی این بانک‌ها قبول سپرده و پرداخت اعتبار به مشتریان خود می‌باشد، همچنین تأمین سرمایه جاری مؤسسات تولیدی و بازرگانی معمولاً به عهده این بانک‌ها است. این بانک‌ها با قبول انواع سپرده‌ها و اعطای اعتبار می‌توانند نقش اساسی در فعالیت‌های اقتصادی کشور ایفا نمایند. بانک‌های بازرگانی معمولاً به انجام عملیات معمولی بانکی از قبیل قبول سپرده، نقل و انتقال پول در داخل کشور، انجام معاملات ارزی، قبول امانات و صدور ضمانت‌نامه و بالاخره اعطای وام کوتاه مدت و میان مدت از طریق تنزیل اوراق تجاری و اخذ وثیقه و اعطای اعتبار به حساب‌جاری افراد و مؤسسات مبادرت می‌نمایند، به عبارت دیگر این بانک‌ها بیشتر در بازار پول فعالیت دارند.

بانکهای صنعتی :

بانک‌های صنعتی اساساً برای کمک به تقویت و توسعه فعالیت‌های واحد‌های صنعتی از طریق اعطای وام‌های بلندمدت و سرمایه‌گذاری مستقیم در رشته‌های صنعتی تشکیل می‌گردند و معمولاً به انجام عملیات متعارف بانکی نظیر قبول سپرده و پس‌انداز و تنزیل اوراق تجاری اشتغال نمی‌ورزند. بانک‌های صنعتی با پرداخت وام‌های بلندمدت و سرمایه‌گذاری‌های مستقیم در مؤسسات صنعتی، در بازار سرمایه فعالیت داشته و با استفاده از سرمایه خود و وجوهی که از طریق انتشار اوراق قرضه به دست می‌آورند، اعتبارات لازم را در اختیار متقاضیان می‌گذارند و کارشناسان و متخصصان بانک، مدیران و گرداندگان مؤسسات صنعتی را از جهات فنی، مالی، اداری و نیز آموزش مجریان راهنمایی و یاری می‌نمایند و روشهای جدید فنی، اداری و مالی را جهت اصلاح روشهای مورد استفاده در مؤسسات صنعتی پیشنهاد می‌نمایند و به این ترتیب به رشد صنعتی و تعالی کشور کمک می‌نمایند. نقش و وظیفه بانک‌های صنعتی مخصوصاً در کشورهای در حال رشد سنگین‌تر و حساس‌تر است و به دلیل عدم تشکل و تکامل

سرمایه‌گذاری در این نوع کشورها، مردم کمتر به سرمایه‌گذاری صنعتی رغبت نشان داده و پس‌اندازها کمتر در راه ایجاد و توسعه واحدهای صنعتی بکار گرفته می‌شوند و بانک‌های صنعتی با کوشش برای ایجاد و توسعه بازار اوراق بهادار، سرمایه ثابت مورد نیاز مؤسسات صنعتی را تأمین می‌نمایند.

بانک‌های کشاورزی :

بانک‌های کشاورزی با بهره‌ای نازل‌تر از بهره معمول در بانک‌های بازرگانی در قبال گرو و املاک و اراضی مزروعی، وام‌های کوتاه مدت و فصلی و میان مدت کشاورزی جهت آماده نمودن زمین، خرید بذر و کود و ماشین‌های کوچک و بزرگ کشاورزی و توسعه اراضی برای گسترش امور کشاورزی پرداخت می‌نمایند. نقش بانک‌های کشاورزی در کشورهای در حال توسعه بسیار مؤثر بوده و باعث تقویت بینه مالی کشاورزان و توسعه و گسترش و رونق فعالیت‌های کشاورزی و در نتیجه تأمین نیازهای جامعه به محصولات کشاورزی می‌شود و دولت‌های کشورهای در حال توسعه می‌باید حمایت جدی و رسمی از بانک‌های کشاورزی به عمل آورند و با تخصیص اعتباراتی در قالب اعتبارات عمرانی ملی و استانی و یا حداقل تضمین بازپرداخت اصل و فرع وام‌های پرداختی (در صورت عدم بازپرداخت به وسیله کشاورزان) موجبات افزایش سرمایه و حجم اعتبارات آنها و در نتیجه گسترش فعالیت‌های بانک‌های کشاورزی را فراهم آورند. در بعضی از کشورها به دلیل اهمیت موضوع دولت رأساً مبادرت به تشکیل بانک‌های کشاورزی دولتی می‌نمایند. در کشور عزیز ما ایران نیز که نیازهای عمومی به محصولات کشاورزی و دامی هنوز مرتفع نگردیده، به منظور تقویت بینه مالی کشاورزان و جلوگیری از خروج ارز برای خرید مایحتاج کشاورزی و دامی (حتی افزایش محصولات و صادرات مازاد تولیدات کشاورزی و دامی و ورود ارز به کشور) و ایجاد زمینه مناسب برای به زیر کشت بردن اراضی مرغوب کشاورزی

موجود و ایجاد اشتغال در بخش روستایی کشور لازمست کادر فنی و تخصصی بانک کشاورزی تقویت شده، شعب و فعالیت‌های بانک مذکور گسترش یافته و از حمایت جدی دولت برخوردار گردد تا با کمک‌های مالی و فنی به کشاورزان و پرداخت وام‌های مناسب فصلی و میان مدت با بهره‌های کم و جوایز افزایش محصول، نقش حساس و با ارزش خود را در شکوفائی اقتصاد کشور ایفا نماید.

بانک‌های رهنی :

بانک‌های رهنی بانک‌های تخصصی خاصی هستند که وام‌های میان مدت و بلند مدت برای تعمیر بنا و تکمیل ساختمان و یا ساخت و خرید مسکن با اخذ وثیقه مناسب در اختیار متقاضیان قرار می‌دهند. بانک‌های رهنی برای افزایش بینه مالی خود، نسبت به قبول پس‌انداز و سپرده‌های مدت‌دار مشتریان اقدام نموده و در ازاء آن بهره مناسبی به آنان می‌پردازند، یا با انتشار اوراق قرضه وجوه لازم به منظور افزایش قدرت مالی خود را فراهم آورده و در مجموع، تسهیلات لازم را در اختیار متقاضیان نیازمند (با اخذ وثیقه مناسب) قرار می‌دهند. در بسیاری از کشورهای جهان مخصوصاً کشورهای در حال توسعه، به منظور کمک به آبادانی و تغییر و تحول در چهره شهرها، دولت‌ها حمایت‌های همه‌جانبه‌ای از بانک‌های رهنی نموده و یا رأساً به تشکیل بانک‌های رهنی دولتی مبادرت می‌نمایند و با کمک‌های قابل توجهی که توسط این دولت‌ها به بانک‌های رهنی می‌شود، بانک‌های مذکور نقش مؤثری در عمران آبادی شهرها ایفا می‌نمایند.

بانک‌های تعاونی :

بانک‌های تعاونی (نظیر بیمه‌های تعاونی) از طریق تجمع عده‌ای شریک به منظور رفع نیازهای مالی مشترک شرکاء تشکیل می‌شوند. این نوع بانک معمولاً توسط صنعتگران کوچک یا پیشه‌وران جزء و یا کشاورزان تشکیل و سرمایه اولیه آن توسط شرکاء تأمین و

از آن پس در ازاء دریافت بهره مختصر، احتیاجات مالی شرکاء را از طریق پرداخت وام برطرف می‌نماید، میزان سرمایه و تعداد شرکاء این بانک نامحدود است. بانک‌های تعاونی برای تقویت بینه مالی و توسعه شرکت‌های تعاونی در رشته‌های مختلف تشکیل و چون اخذ اعتبار از بانک‌های تجاری برای شرکت‌های تعاونی به سهولت امکان‌پذیر نیست، این بانک‌ها می‌توانند کمک‌شایانی به رفع نیازهای اعتباری شرکت‌های تعاونی بنمایند. لذا برعکس بانک‌های تجاری هدف اصلی بانک‌های تعاونی کسب سود و منفعت نبوده بلکه به مانند شرکت‌های تعاونی سود حاصل از عملیات بانکی را در آخر سال با توجه به میزان معاملات شرکاء با بانک بین آنان تقسیم می‌نمایند. به عبارت ساده‌تر، شرکتهای تعاونی، به اتفاق هم یک شرکت تعاونی اعتباری (به صورت بانک تعاون) ایجاد و مؤسسه مذکور در کنار انجام عملیات معمول بانکی، هدف اصلی خود یعنی پرداخت وام فقط به شرکت‌های تعاونی را دنبال می‌نمایند.

۱) عباس صدقی، اصول بانکداری (تهران: دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی، ۱۳۴۶)، جلد اول، صفحه ۳.

2) Argentarii

3) Letter of Credit

4) Banco

5) Bancherii

۶) ولی‌اله محمدی، بانک و عملیات بانکی

(تهران: انتشارات مؤسسه عالی حسابداری، ۱۳۴۷، صفحه ۲۲)

۷) همان کتاب، ص. ۲۴.

8) Banca di San Georgio

9) Medici

۱۰) ولی‌اله محمدی، همان کتاب، ص. ۲۴.

11) Bank of Amsterdam or Banck van wissel.

12) Bank of

13) Banque Générale. England

۱۴) سلاخی عزیز، عباس نکبه، کلیات بازرگانی (تهران: انتشارات مدرسه عالی بازرگانی، مهر ۱۳۵۱)، صفحه ۷۹.

۱۵) ولی‌اله محمدی، همان کتاب، ص. ۲۷.

۱۶) عباس صدقی، همان کتاب، ص. ۱۸۲.